

Д Н Е В Н И К

НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИТЕ РАЗКОПКИ
НА РИМСКОТО ИМЕНИЕ ПРИ с. ОБЕЛЯ-СОФИЯ

1964 г.

10.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 23 работници.

Продължаваме разкопките на римското имение в землището на ТКЗС с.Обеля.

Главен ръководител на разкопките - Магдалина Станчева, зав. отдел археологически при Музея за история на София, ръководители Кунка Рогева и Мария Гаврилова, уредници при МИС, извънщатен сътрудник Златозара Гочева, стажант Таня Моллова.

Работи се по източния фронт на правоъгълната сграда с вътрешен двор. Поставяме мрежа ~~на~~ ^{от} квадрати със страна 5 м. ориентирана север-юг, разположена върху терена, където изкопите за вадене на камъни очертават особено в североизточния край, стените на помещения. Квадратите са разположени в 3 реда по 10, като започват от североизточните известни точки на стените разкопани по рано и вървят в южна посока. Квадратите са номерирани с арабски цифри от 1 и -/изток, 1 и, 2 и/ - сравни мрежата нанесена на плана и скицата тук.

Почистваме терена от растителност и камъни.

Направени снимки за състоянието на обекта преди започване и при започването на работата.

11.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 26 работници. Започва сваляне на първия пласт в квадратите № 1,2,3,4,6,7,9,10.

Квадрат № 1 - Насипът с обикновеното съдържание на пластове на обекта. Освен това пръстта е обилно примесена с хоросан - бял и с примес на ситно чукана тухла. Срещат се отделни късове със загладена лицева повърхност - от червения хоросан. Източната част на квадрата в пояс около 1 м. много наситена с хоросан.

Квадрат № 2 - При сваляне на първия пласт се появяват камъни, като се оформят като стена с посока изток-запад, която продължава и в квадрат № 3. В последния стената прави ъгъл със стената с посока север-юг - външната стена открита при разкопките през 1962 г.

Квадрат № 4 - В първия пласт се откриват голямо количество дребни речни камъни, неподредени /ср. диаметър 10-15 см./.

Квадрат № 6 - Целият I-ви пласт е наситен с фрагменти от теголи. Тук се намери на 10 см. дълбочина оксидирана медна монета.

Квадрат № 7 - обикновена пръст. Намерена железна скоба.

Квадрат № 9 - В насипа фрагменти от тухли. Откри се една пирамидална тежест за стан и малка медна монета на дълбочина 10 см.

Подробности за всички находки вж. в дневника и инвентара на находките от обекта.

13.VII.1964 г.

Времето облачно.

Работят работници.

Работи се в същите квадрати както на 11.VII.1964 г.

Квадрат № 1 - Оформил се и очерта стената открита предните дни с посока изток-запад, проследена на 11.VII. в квадрат 2 и 3. Перпендикулярна на тази стена по източната граница на кв.1 в посока към юг се очертава друга стена на местото, където предните дни се явяваше ивица с обилен хоросан. Стената изток-запад не е запазена на еднаква височина. Северно от нея се открива голямо струпване на късове от керемиди, които засега оставяме неразчистени. Към изток се оформя зидария от 4 тухли със страна 30 на 32 на 4 см. По западната граница на кв.№ 1 на разкопаната дълбочина се явяват стърчащи речни камъни споени с хоросан, които маркират на вероятно посоката на една друга стена с - ю. Прекратяваме работата в този квадрат с втория пласт, за да се изравним със съседните неразкопани още на това ниво квадрати.

Квадрат № 2 - В насипа на втория пласт се намират много фрагменти от теголи със следи от обгаряне. Пръстта наоколо има също по-тъмен, близо до черен цвят. Същото се отнася и за насипите на кв. № 3, 6, 9.

Квадрат № 3 - В този квадрат слизаме на същото ниво, както и в кв. № 2, освобождавайки ю-с лицето на стената с посока и - з. Тук в кв. № 3 е вече напълно очертана крайната източна стена на сградата. Както и в други части на сградата тя има дебелина 68 см. Тя се проследява също в кв. № 6 и 9.

Във втория пласт се откри бронзова монета - силно оксидирана. Най-източната стена, чието начало е открито 1962 г. продължава в южна посока. Проследява се в кв. № 6 и 9 с дебелина 68 см.

Квадрат № 4 - По източната и западна линия на квадрата се очертават горните повърхности на стените с - ю открити в кв. № 1. В средната част на квадрата, по-скоро към юг се оформя струпване на червен хоросан - засега не е ясно какво представлява. Тук личат и правилно ориентирани спрямо стените тухли.

Квадрат № 6 - Характер на насипа както в № 3 и стената с - ю крайната източна стена на сградата.

Квадрат № 7 - При свалянето на втория пласт по източната му граница се явяват горните камъни на стената с - ю, която върви от I-ви квадрат от юг.

Квадрат № 9 - Насипът има характера на съседния към север кв. № 6 и тук се появява крайната източна стена.

Квадрат № 10 - Завършен първи пласт. В западната част на квадрата насипа наситен с фрагменти от тухли.

14.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 32 работника.

Работи се в квадрати № 2, 3, 6, 7, 9, 10, 13, 16 и кв. № 5, 12.

Квадрат № 2 - В третия пласт се откриват дребни речни камъни на дълб. 40 см. като дренаж. Намират се под нивото маркирано в кв. № 1. Лежат сред тъмна пръст без хоросан. Керемидения слой не продължава в този пласт. Преустановихме работата в този квадрат.

Квадрат № 3. На дълбочина 50 см. се откри монета добре запазена от император Валентиниан. В третия слой няма пласта от теголи. Откриват се само керамични фрагменти както и в предишните пластове. Преустановихме работа и в този квадрат.

Квадрат № 5. Започва свалянето на първия пласт.

Квадрат № 6. В този квадрат се откри част от желязна скоба и част от бронзов предмет с овално сечение и с изтънен плосък край.

Квадрат № 7. При сваляне на втория пласт по източната и западна страна на квадрата се появяват двете надлъжни стени установени в кв. № 1 и 4. Източната от тези стени на тази дълбочина се очертава добре в северния и южния край на квадрата, докато в средната му част се губи. Западната стена се оформя добре в северната част на квадрата, където личи като чели страница на вход с лице към север - запазен е един ред тухли. Между двете надлъжни стени се очертава напречен зид, чието северно лице е оформено с половинки тухли, спое- ни с бял хоросан. Южното лице на тази стена, не е още очертано. Към юг се откриват голямо количество речни камъни от съборената зидария на стената. Започва свалянето на 3-ти пласт.

Квадрат № 9. Нищо за отбелязване. Сваля се последния пласт в този квадрат.

Квадрат № 10. Сваля се втория пласт. Насипът в западната част продължава да бъде наситен с фрагменти от тухли. В средната част на квадрата се очертава широк 1 м. пояс от речни камъни с посока и - з, чиито южна и северна граница не са добре очертани.

Квадрат № 12. Започва работата и в този квадрат.

Квадрат № 13. Снема се първи повърхностен пласт - тревата и чернозем, без всякакви други примески.

Квадрат № 16. Снема се също първи пласт - чимове и чиста черна пръст.

15.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 33 работника.

Работи се в квадрати № 6, 7, 9, 10, 12, 13, 16, 5, 19.

Квадрат № 6. Сваля се първи пласт. Под чима личат тъмни петна - черни с фрагменти от теголи черно опушени. Между тях се намират късчета горяло дърво /взета проба/.

Квадрат № 6. Копае се и се завършва трети пласт. Насипът без особености. Открита конусовидна тежест за стан.

Квадрат № 7. Продължава свалянето на трети пласт. Зидът с посока с - ю тук свива в прав ъгъл към изток и се насочва към успоредната на него източна стена, също с посока с - ю. Южно и юз. от ъгъла се оформя някакво зидано съоръжение от речен камък облечено от страни откъм изток и юг с изправени парчета тухли. От неправилни фрагменти от тухли оформя пътека с посока с - ю. Не е довършено разчистването на източната част на квадрата. Освен керамиката в този квадрат се намери ножче.

Квадрат № 9. В третия пласт не се явяват фрагменти от теголи, в замяна на това се явяват фрагменти от тухли и кости от животни и керамични фрагменти. Работата преустановена.

Квадрат № 10. Продължава свалянето на втори пласт. Добре се очертава източната стена с посока с - ю, която преминава от съседните квадрати. Към нея в западна посока квадратът е пресечен от широк зид от речен камък без хоросан, прибавен допълнително и не точно перпендикулярен към източната стена. Той минава през целия квадрат през западната му граница. Южно от него се открива корито

от тухли, по-добре запазено в североизточната си част, където стърчат фрагменти от вертикално изправените тухли.

Квадрат № 12. Снема се първи пласт. В насипа много камъни, фрагменти от тухли и керемиди. Хоросанена следа на местото, където се очаква стена. Очертава се стена перпендикулярна на външната източна стена с посока и - з. Южно от нея много фрагменти от голям керамичен съд, дъното и част от тялото е запазена /вж. скица № 2/.

Квадрат № 13. Продължава свалянето на първи пласт. Насипът същия с черна пръст, с малко фрагменти от керемиди и тухли. В североизточния ъгъл на квадрата има наредени 4 тухли ^{с връх члпата} ширина на очаквания на това място зид.

Квадрат № 15. Започва снемането на първи пласт.

Квадрат № 16. Продължава свалянето на първи пласт. Насипът същия с малко фрагменти от тухли и керемиди. Източната стена с посока с - ю продължава и тука още слабо очертана.

Квадрат № 19. Започва свалянето на първи пласт.

16.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 42 работника.

Работи се в квадрати № 5, 7, 10, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 32, 33.

Квадрат № 5. Взема се втори пласт. Тук отново личат петна със следи от горене с много теголи. Започнат трети пласт.

Квадрат № 7. Продължава да се сваля трети пласт в южната част на квартала.

Квадрат № 10. Започнат трети пласт. Копае се в север половина на квадрата. В северозападната част на квадрата се появява зидария подобна на тази в кв. № 7 в посока към запад. В североизточната част на квадрата много попаднали камъни и фрагменти от тухли.

Квадрат № 12. Първи пласт беден на керамични фрагменти. Изобил-

ствуват фрагменти от теголи, тухли и камъни. Откриха се Квадрат № 13. Завършен първи пласт. В югоизточната част на квадрата добре се очертава източния зид с посока с - ю и продължава по нея^{се} на север.

Квадрат № 15. Работи се първи пласт. Насипът в източната страна силно наситен с хоросан. Очертава се слабо източния зид с посока с - ю. Перпендикулярно на него в средата на квадрата се явява зид, който продължава до западната страна на квадрата. В северозападния ъгъл се открива тухлена ивица с посока североизток-югозапад.

На югоизток непосредствено до него ред от тухли по-ниско.

Квадрат № 16. Завършен първи пласт. Очертава се източния зид с посока с - ю. В югоизточния край непосредствено източно от стената се намери гърне счупено на парчета, малко сплескано, полегнало към пръстта с дъно към стената. След измиването на дъното му се оказаха остатъци от смола - мека и еластична /взета проба/. Коорд. на гърнето и-з. - 60 см., ю - с - 1.25 м. Започва се сваляне на втори пласт.

Квадрат № 18. Снема се първи съвсем повърхностен пласт. Слабо се очертава източната стена с посока с - ю.

Квадрат № 19. Продължава снемането на първи пласт. Слабо се очертава с камъни източната стена с посока с - ю.

Към запад до кв. № 7 и 10 се построяват допълнително два квадрата които навлизат в площта на вътрешния двор, тъй като в кв. 7 и 10 откритите зидарии към западната им граница не завършват там. Номерираме тези квадрати 32, 33.

Към юг като продължение на трите реда квадрати прибавяме нови, които се номерират до 29.

Квадрати № 21, 32, 33. - Сваля се първия пласт.

17.VII.1964 г.

Времето слънчево. Теренът разкалян от дъжда предната нощ.

Работят   работника.

Поради това, че в отделни квадрати са се задържали локви вода и кал налага се да се прекрати работа в тях до засушаването.

Работи се в квадрати № 5, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 32, 33. В тези квадрати работата продължава. Започваме работа в кв. 22. Изоставяме временно кв. № 7 и 10.

Квадрат № 5. Работи се трети пласт. Съдържанието на насипа както във втори пласт. И на тази дълбочина се явяват много следи от горене и главно натрошени късове от керемиди.

Квадрат № 12. Сваля се трети пласт. В северната част на квадрата той обхваща част от същото помещение, както кв. № 6 и 9 и вероятно кв. № 6 и насипът. тук има същия характер: следи от горене натрошени керемиди теголи. В източната част на квадрата се копае покрай външното лице на крайната източна стена на сградата. Тук непосредствено до стената към изток са съборени три реда от тухлената зидария на стената. В средната и югозападна част на квадрата третият пласт още не е свален. Прави се снимка и скица на натрошения глинен съд, отбелязан предния ден в дневника. Тази част на квадрата обхваща част от помещение върху което попада кв. № 15.

Квадрат № 15. И тук покрай външното лице на източната стена по страната на целия квадрат е запазена съборена навън част от стената. Най-близо до зида лежат камъни, а по към изток четири реда тухли косо изместени заедно с пластове хоросан във фугите. Тухлите имат страна 39 см., деб. 5 см., фуга 6-8 см. /деб. на фугите може да не бъде съвсем точна поради изместването на тухлите/. Съборената стена е разкъсана на три части. Източно от тухлените пластове личат камъни които може би са от следващия каменен пояс. Тук ще направим просек

на насипа към изток и ще продължим изследването. При сегашното положение се вижда, че този зид е изграден в *opus mixtum*... с четири реда тухли.

Съборената към изток стена се открива и в източната страна на кв. № 18.

Квадрат № 18. Сваля се втория пласт. Нищо особено за отбелязване. Наситен със строителен материал, както навсякъде по тази редица квадрати във втория пласт, както и в кв....

Квадрат № 21. Пласта във вътрешността на помещението /първи пласт/ е наситен с камъни и тухли от разрушената стена безредно разпръснати по цялата площ на квадрата. Извън стената прилепена до външното ѝ лице към изток съоръжение, изградено във форма на полукръг от неправилни парчета тухли, обърнати с гладката си страна навътре. Вътре в полукръга също са нападали тухли, вероятно от горните редове на стените му. Направена скица.

По вътрешната редица помещения се работи в кв. № 13, 16, 19. В кв. № 13 и 16 се завършва свалянето на втори пласт и започва свалянето на третия пласт; в 19 се завършва първия и започва сваляне на втория. Във всички тези квадрати няма особено за отбелязване. Тук тези пластове са много по-слабо наситени със строителен материал отколкото източната редица. През тези три квадрата ^{преминава} стена с посока с - ю, която в квадрат № 1 и 4 се появява по източната им. граница, а тук постепенно навлиза във вътрешността на квадратите.

Квадрат № 22. Започва работата, сваля се първия пласт.

Квадрат № 32. Продължава снемането на първи пласт. Започва работата на втори пласт само в съседство на кв. № 7, за да се проследи стената с посока и - з. Същото положение е и в квадрат № 33.

18.VII.1964 г.

Времето слънчево, душно след проливен нощен дъжд.

Работат ..... работника.

Работи се в кв. № 1, 4, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 24, 32, 33.

Квадрат № 1. Работата започва в средата на деня, когато се освобождава група с количка. Сваля се втори пласт, като се оформя североизточният вътрешен ъгъл на помещението. Пръста е наситена с късове червен и бял хоросан. Червеният хоросан е винаги в пласт дебел 4 см. със загладена лицева повърхност.

Квадрат № 4. В съседния на № 1 към юг кв. № 4 се сваля също втори пласт, като се оставя в остров някакво струпване на червен хоросан. Тек насипът има същия характер както в № 1 и много дребен речен камък и чакъл по източната половина на квадрата.

Квадрат № 13, 16, 19. В № 13 и 16 завършва свалянето на трети пласт и в този пласт пръста е слабо наситена с керамика. В югоизточния ъгъл на кв. № 16, източно от стената, която преминава през тази редица квадрати с посока с - ю, се открива хоризонтално поставена плоча от бял варовик с грапава повърхност. Плочата навлиза към изток в съседния квадрат № 17, който не е разкопан още.

В съседния квадрат № 19 завършва свалянето на втори пласт. Нищо за отбелязване.

Квадрат № 22. Свален е първи пласт, започва сваляне на втория. Много камъни в насипа.

Квадрати № 32 и 33. Оформят се горните повърхности на зидовете с посока и - з. Никакви находки.

Квадрат № 12. Завършва свалянето на трети пласт, като се оставя на площадка, фрагментите от глинения съд, както и части от настилка от керемиди. Довършва се втория пласт в съседния кв. № 5, където се намери обло желязо с подвит край, който образува халка.

Квадрат № 18. Довършване на втория пласт източно от крайната източна стена. На дълбомина 40 см. се откри цяла паничка. Снимка *in situ*. Станчева. При изваждането съда се напука. В съседство с него на същата дълбочина се откри фрагментирана сива лампичка с

липсващи части. На дълбочина 30 см. се откри фрагмент от голям каменен съд, мраморен къс.

Квадрат № 21. Започнат втори пласт. Голямо количество камъни, тухли безразборно нападали в пръстта по цялото пространство западно от източната стена. Липсват керамични фрагменти. Направена скица на полукръговото тухлено съоръжение, описано на 17.VII.

Квадрат № 24. Започва свалянето на първи пласт.

20.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 34 работника.

Работи се в квадрати № 1,4,7,12,10,13,14,16,19,22,33,24,27.

Помещение № 1 и

Квадрати № 1 и 4 обхващат помещение 1 и, което вече се оформя напълно. То има вътрешни размери: по северната стена - 3.10 м.; по южната стена - 3.10 м. по западната стена - 4.70 м.; по източната стена - 4.70 м. Тук преустановяваме работата, тъй като съществуват указания, че сме на равнището на стария вътрешен под. По западната на места, а също по-малко по източната е запазена *in situ* бяла хоросанена замаска на стените. В долната си част тази мазилка показва ръб и ъгъл към пода, където е почти изцяло унищожена. Мазилката е дебела 3-4 см. На нивото, на което сега са запазени стените не личи, от коя страна е бил входа на помещението. Горната повърхност на стените, обаче, не е още почистена и може би там ще се открият някакви указания за праг. Прави впечатление, че между керамичния материал от последния свален пласт в помещението има доста фрагменти от глинени тръби и малки дебелостенни тръбички.

Помещение № 2 и

В квадрат № 4 и само в северната ивица на кв. № 7 се пада второто помещение - 2 И. От запад и от изток то е ограничено в продължението

на същите стени както 1 и 2 и има следните вътрешни размери: по северната стена - 3.10; по южната стена - 3 м., по западната стена - 4.45; по източната стена - 4.45 м.;

Об^{ста}новката в това помещение е по-сложна, но още не напълно изяснена. И тук прекратяваме работата с работниците, за да се почистят и изяснят някои съоръжения изградени вътре. Покрай южната стена са долепени два реда половинки тухли, които образуват един перваз по дължина на стената. На западната стена 1,2 м, почти до самия югозападен ъгъл се очертават легла на тухли може би страница на вход. Почти в средата на помещението запазваме за сега един доста голям къс от хоросанена замазка, под който има насип от пръст и други материали. В северозападния край се разчиства струпване на тухли, които представляват може би смазано тухлено съоръжение. Към него са прилепени две хоризонтално поставени цели тухли, които лежат върху чист глинен пласт. Разчистването на този пункт продължава.

Квадрат № 7 и 10. попадат върху едно затворено от три страни пространство и отворено към запад. От север то е ограничено от стената на помещение 2 и, а от изток от дългата стена с посока с - ю. Към юг това пространство е оградено с една допълнително изградена стена от речен камък, без конструктивна връзка с дългата стена с - ю, към която е прилепена. По западната граница на това пространство са разположени симетрично две грубо оформени като неправилни четириъгълници колони, които отстоят от южната и северна стена както следва: южната колона на 1.12 м. от южната стена; северната колона на 1.20 м. от северната стена. От изток покрай колоните, тоест във вътрешността на така оформеното пространство върви широка пътека от неправилно натрошени късове тухли. Източната линия на пътеката е правилно очертана с половинки тухли, но не е перпендикулярна на южната стена. Работата по доразкопаването

на това пространство продължава.

Като продължение на южната стена ограничаваща това пространство към запад /през целия кв. № 33/ върви широка ивица от едри и средни ^{печни} камъни, дълга почти 5 м. Не е ясно още дали това е зид на кал или някакъв калдаръм - пътека. Продължава разчистването му.

Квадрат № 10 и 13, южно от стената, която затваря пространството с колони попадат, както изглежда в свободно пространство западно от дългата стена север-юг в самия двор. В кв. № 10 се откриват различни тухлени съоръжения оформени като правоъгълни корита или като вертикално изправени тръби /вж. плана, снимките и скиците/.

Квадрат № 12. Продължава свалянето на последния пласт.

Квадрат № 14. Започваме работа в северната част на квадрата, северно от стената, която както изглежда ще го пресече.

Квардати № 16, 19, 22. Проследява се стената с - ю. В кв. 22 все още не е изяснена крайната му горна граница. В кв. 19 са открива голям къс от тухлена зидария, съборен~~а~~ косо към запад, т.е. извън постройката към двора. В кв. № 22 има много голямо струпване на камък.

Квадрат № 24 и 27. Проследява се външната стена с посока с - ю В кв. В № 24 към нея е изградена перпендикулярна стена с посока и - з. Непосредствено до тази стена към юг на източната стена се очертава отвор, чиято южна страница е добре оформена с дялани камъни, а северната все още не е добре изяснена.

Квадрат № 30. Сваля се първия пласт.

21.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 30 работника.

Преминаваме постепенно от работа в квадрати към работа в помещения.

Освен кв. 12 където се сваля последния пласт и квадрата южно от предверието с колоните, навсякъде се сваля 1-ви и 2 пласт без нещо особено за отбелязване. В помещение 1 и 2 и не се работи. Започваме и почистваме на фугите на стените в североизточния ъгъл на обекта. Прекратяваме временно и работата в кв. 32 и 33.

22.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 34 работника.

По средната ивица на квадратите с посока с - ю се свалят навсякъде I-ви и II пласт. Вторият винаги наситен с много късове от керемиди.

В кв. 33 се оформя отстрани с тесни изкопи каменната настилка/?/ със западна посока. Освобождаваме с изкопи южната от двете колони в "предверието".

Квадрати № 24, 27, 30 обхващат югоизточния край на обекта. При почистване на крайната източна стена в кв. № 24 се оказва, че тук лежат каменни блокове, оформени като праг, може би преупотребени.

Квadrat № 27 към западната му линия се очертава стена /или може би колона/ ориентирана изток-запад, която все още не е разкопана изцяло.

В кв. 30 след свалянето на II-ия пласт отвътре покрай източната стена се открива настилка от тухли. В северния край на този квадрат се откри почти до източната стена, череп на голямо животно, който още не е разчистен.

След кв. № 30 продължаваме изкопа в южна посока с около 2.50 м., за да хванем ъгъла на източната и южната стена.

Завършва работата в кв. № 22. Тук вътрешната стена с посока с - ю завършва.

Съсредоточаваме работата главно в средната редица квадрати и в югоизточния край на обекта.

23.VII.1964 г.

Времето е слънчево.

Работят 27 работника.

Работи се в помещения 3 и, 4 и, 5 и. В помещение 3 и се свали втория пласт в неговата южна половина /северната - кв.2,3,5 и 6 беше разкопана преди това/. В този пласт - никакви особени находки освен малко керамика, дъна на един по-голям съд. Помещение 4 и беше разкопано в източната си част, сега се копае в западната му половина. Тук насипът на втория пласт е доста наситен с керамични късове, намериха се две конусовидни тежести за стан, монета, дръжка на голям стъклен съд. В насипа се очертават големи петна със следи от горене и късове обгорели до черно керемиди. В ^{западния} югоизточния край се откриват някакви настилки и при тях почти ^яцел горен хромелен камък.

В помещение 5 и се сваля първи и втори пласт. Тук се откриват много речни камъни и късове от тухли и керемиди.

В югоизточния край се проследява връзката му между външните източна и южна стени на сградата. Както това бе установено през 1962 г. към изток южната стена е съвсем разрушена. Същото е положението и на източната стена към юг. С дълбок изкоп се улавя субструкцията на стените при ъгъла. В тази крайна южна част, източната стена има по-особено устройство, което все още не е изцяло изяснено. Освен откритите досега прагови камъни /вж. плана и скиците/, по на изток се откриват други, а също така особено устройство с наклонено поставени тухли в самата дебелина на стената, като образуват нещо като улей.

Работи се при северозападния външен ъгъл на помещение 1 и. Тук се отстранява голямото струпване на късове от керемиди, между които и доста големи парчета. Към запад извън стената се открива плътен пласт от много черна, със следи от горене пръст.

Правиме проверка в най-източния край на вътрешната стена на коридора край южните помещения.

24.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят 25 работника.

При помещения 1 и се разчиства отвън северозападния ъгъл и северната стена на помещението. При ъгъла като продължение на западната стена на помещението в северна посока има нередовна зидария от парчета тухли, парчета хоросанова фуга и речни камъни, смесени с пръст, която няма конструктивна връзка с ъгъла на стената. Може би това е едно по-късно стесняване на прохода от двора към североизточния ъгъл на сградата.

Пак отвън към северната стена на помещението 1 и /вж. плана/ са прилепени свързани ^с хоросан със стената две поставени една над друга тухли с дебела хоросанова фуга между тях. Северно от тези две тухли на нивото на долната е поставена само една тухла така, че образува ниско стъпало.

В помещение 3 и продължава свалянето на втори пласт. Разчиства се и западната част на помещение 4 и. Тук продължават да се откриват много битови предмети между които една гравирана с орнамент и /птиче око/ костена дръжка на нож.

Продължава работата и в североизточния край на обекта.

В помещение 5 се открива изградено от тухли квадратно корито /вж. плана/.

При югоизточният ъгъл се разчиства в присъствието на проф. Ст. Иванов лежащия до източната стена скелет на животно. По първите наблюдения се преценява, че скелета е на теле одрано, с извадени рога, чийто крайници са отрязани и лежат под туловището и до него. Скелетът лежи точно на границата между кв. № 27 и 30; з-и 1.20 м. Главата на животното е обърната към север, гръбнака към изток. Скелетът е прибран от проф. Ст. Иванов.

В помещение 5 и се намери и ъгъл от малка варовикова база с широк отвор в центъра.

25.VII.1964 г.

Облачно време, превалявания на слаб дъжд.

Работят ..... работника.

Работи се в помещения 3 и, 4 и, 5 и. Свалят се пластове наситени с керамичен материал, дребни железни предмети

Източно от външната стена на помещение 4 и разчистваме съборената зидария. Тук се откриват двете дълги кости на един крак на едро животно /крава или вол/ поставени в естественото им положение.

Работи се и при югоизточния ъгъл на сградата. Нищо особено за отбелязване.

27.VII.1964 г.

Времето горещо след дъжд.

Работят ..... работника.

Работи се в помещения 3 и, 4 и, 5 и и при източния ъгъл.

Насипите имат същия характер както досега.

Разчистваме и съборената стена източно от помещение 4 и. Почистват се стените и разкрити части от настилки, корита и др. Правиме архитектурно заснимане на помещения 1 и, 2 и и 3 и в мащаб 1 : 100.

28.VII.1964 г.

Времето слънчево, след дъжд.

Работят ..... работника.

Работи се в помещения 5 и, 6 и, при югоизточния ъгъл и в дворното пространство. Поради разкаляния терен изоставяме временно помещения 3 и, 4 и.

В помещение 5 и се сваля последния пласт. Тук се откриват единични големи камъни, между тях едно блокче от обработен мергел. Досега други съоръжения освен тухленото корито не се установиха.

В помещение 6 и се откриват настилки от правилни камъни, няка-

къв пиластър към северната стена. Разкопаването на помещението не е завършено и плана още не е изяснен.

Правиме дълбок изкоп в източния край до южния коридор, за да се установи, затворен ли е той откъм изток. На дълбочина не се установяват основи на стена, като продължение към юг на оформения с каменен блок пиластър, който се издава от северната стена на коридора. На тази дълбочина се откри отухлена пръст с жълтокеремиден цвят размесена с късчета въглен от дърво /проби взети, направена снимка/. Не се установява никаква форма или огладена повърхност на това място, нито други материали свързани с него.

Пак тук с дълбок изкоп хващаме основите на дълбоко разрушения североизточен ъгъл на последното южно помещение, разкопано през 1962 г.

Започваме сондажен изкоп, който пресича двора с посока и - з. Изкопът широк 2 м., започва от вътрешния коридор на западната редица помещения и е разположен непосредствено до южния от двата сондажни изкопа, направен е през 1962 год.

Както се установи, при работата в квадрати № 1,2,3 северно от помещения 1 и, 3 и се образува проход, който отделя помещение 1 и от крайното северно помещение, разкопано през 1961 год. и означено на плана като /помещението с хорсанова замазка на пода/. Сега се установява, че неправилно затвореното със счупени стени от североизток и изток пространство не представлява в същност редовно затворено от четири страни помещение. Това пространство е получено от свързването чрез една счупена под тълп ъгъл стена на северната и източна редици помещения. За да установим връзката между североизточния ъгъл на помещение 3 и и тази стена правиме прокоп на това място извън стените. Установява се, че стената която обгражда от изток пространството източно от помещението с хорсанов под / няма конструктивна връзка с източната

стена на помещение 3 и. Дори цветът на хоросана, с който е градена тази стена се различава от този на хоросана на помещение 3 и - първият е сиво бял, а вторият - бял с жълтеникъв отенък. Двете стени са допрени една до друга, но фугата между тях се проследява през цялата дебелина.

Подобен изкоп ще трябва да се направи отвън при североизточния ъгъл на помещението с хоросановия под / / за да се установи, дали свързващата северна и източна редици помещения стена е строена едновременно със северната редица помещения или по-късно.

При южната стена на помещение 5 и се откриват частите на глинен съд към стените на които беше запазено овъглено жито.

29.VII.1964 г.

Времето слънчево, горещо.

Работят 29 работника.

Работи се в същите помещения, както предишния ден и на сондажа в двора. Подновяваме работата на помещение 3 и. В помещение 5 и се откриват една след друга на различни места, главно в южната част 3 медни монети от които две четливи от IV век. В съседното към юг помещение - 6 и се откриват каменни плочи - настилка, но работата тук не е още завършена.

В I сондаж в западния му край се открива малка варовикова база. В тази част на сондажа се намират много съборени камъни, късове от тухли. Тук се откри и дъно на дебелостенен съд. Оставяме тази част на изкопа за доизясняване, за да се провери дали тук няма някаква настилка от речни камъни. В средната част на сондажа, почти в средата на двора се откри монета от IV век.

В югоизточния край /на сградата/ се намериха две тежести ~~30~~ стан - конусовидни.

30.VII.1964 г.

До обед облачно, от 12 часа дъжд. Работата преустановена.

Работят ..... работника.

Работи се в същите помещения както на 29.VII.

Завършват се последните пластове в помещения 3 и, 4 и, 5 и, 6 и.

Нищо особено за отбелязване.

31.VII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят ..... работника.

Продължава работата в помещения 3 и, 4 и, 5 и, 6 и, в югоизточния край на сградата.

Завършваме работата в сондаж № 1. Оказва се, че освен в западния му край където започва разчистването на струпаните камъни и базата, насипът в останалата част от сондажа до изт. редици квадрати не съдържа нищо за отбелязване. Прекратяване тук работата и поставяме сондаж II непосредствено южно до първия при западната част на двора.

1.VIII.1964 год.

Времето слънчево.

Работят 26 работника.

Работи се в помещения 3 и, 5 и, 6 и югоизточния ъгъл на сградата, източно от помещение 4 и /на съборената стена/.

Започваме изкоп покрай I сондаж, южно от него, при западните помещения.

В помещение 3 и се сваля последния пласт. При югозападния му ъгъл се открива голямо изградено от тухли съоръжение във форма на полукръг, който още не е разчистен изцяло. В средната част на същото помещение се открива може би корито, послано с тухли и оградено с камъни.

Завършва се работата и в помещение 5 и.

В помещение 6 и на нивото на каменните блокове е насипан речен пясък с дребни речни камъни, които образуват около 15 см. дебела плътна настилка. На южната стена на помещението се издава към север отчупен каменен блок, който кореспондира на тухления пиластър на северната стена на същото помещение. Тук работата още не е завършена.

Продължаваме разчистването на съборената към изток източна стена на сградата срещу помещение 4 и. Установява се, че е запазен втори тухлен пояс след каменната зидария.

Разчистваме подобното на ^{нему} съоръжение в помещение 2 и. То е прилепено към северозападния ъгъл на помещението. Върху глинена основа с плътни парчета бял хоросан /не е ясно дали е замазан на мястото или са употребени късове от фуги/ е оформен правоъгълник, вътре в който е смазано направеното от дребни тухлени парчета съоръжение.

На източната стена на този правоъгълник е запазена зазидана една цяла тухла /вж. снимки и скици/.

Вторият изкоп в двора залагаме срещу входа на западния коридор пред западните помещения. Засега тук не се открива нищо. Сваля се първи пласт.

3.VIII.1964 г.

Времето облачно, след дъжд.

Работят .... работника.

Работи се в помещения 3 и, 6 и, 7 и. В помещение 3 и се разчиства ~~тухленото~~ тухленото корито, разположено приблизително в средата му, неправилно ориентирано спрямо помещенията. Коритото е оградено отчасти с камъни, към юг с изправени тухли. Към южната му стена са прибавени допълнително тухли, също заградени с изправени тухли. Настилката му носи следи от силно обагряне. Дъговидното съоръжение

от тухли в югозападния край на помещението не е запазено изцяло /вж. плана и скицата/. Около него също се откриха много следи от силно горене. Намери се и буца съставена от три тухли, изпечени до превръщането им в шуплеста полустопена маса.

В помещение 6 и продължават да се откриват единични блокове от солидна каменна настилка около които е насипан жълт речен ^{смет} пясък със ситна баластра. До сега на нивото на което са запазени другите стени не е открита западна стена, която да затваря помещението. Твърде вероятно е 6 И да представлява открит проход към двора. Тук все още има работи за изясняване и доразкопаване.

4.VIII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят ..... работника.

Работи се в помещения 3 и, 4 и, 6 и, 7 и, западно от помещение 5 и, II и III сондажи.

Довършва се почистването на помещение 3 и и вдигането на пътеката.

Почиства се междинната стена между 3 и, 4 и.

В крайния югозападен ^{източен} ъгъл на сградата се оформя помещение 7 и, чиято западна стена също се откри. В това помещение много добре е запазена вътрешната лицева мазилка на северната стена на помещението.

Западно от помещение 5 и сваляме нивото около съборената навътре към двора стена с пояс от тухлена зидария. Започваме сондаж III - изкоп през цялата ширина на двора с посока и - з, разположен непосредствено северно от сондажа от 1962 год. В западния край на изкопа още след първия пласт се открива тухлена настилка. В източната половина на двора в този сондаж се откриват много речни камъни и тухли, които образуват груба настилка. Към изток се откриват отделни парчета от по-правилно подредена тухлена настилка.

5.VIII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят ..... работника.

Разчистваме тухленото корито в помещение 3 и. То е на няколко пъти поправяно и разширявано. Първоначално то е било по-малко със страни с - ю - 90 см.; и - з - 1.25 м. Върху набита глина са поставени тухлите, които образуват дъното. От страничните подпори са запазени към запад, юг и югоизточния ъгъл тухли. При северозападния и североизточния ъгъл коритото е подпряно с речни камъни. По-късно коритото е разширено към юг с още една дължина тухли и подпряно от юг с изправени тухли. При една нова преправка три големи тухли - цели с размери 37 на 28.5, 40 на 32 са подредени в средната част на коритото /вж. скицата/. Тези тухли имат почерняла, обгоряла повърхност.

В това помещение в непосредствена близост с коритото се намери една голяма буца от силно обгорени керемидени късове, спечени и споени до остъкляване /прибрани за изследване/.

Разчистваме и дъговидния тухлен градеж в югозападния ъгъл на помещението. Откъм вътрешната страна на дъгата не се откри нищо, което да изяснява предназначението на този градеж /вж. скица в 1 : 10 и разрез/.

Продължаваме работата в означаването като 6 и предверие. От досегашните наблюдения се изяснява следното: Първоначално предверието е било широко отворено на изток, като от север и юг по линията на източната стена са се издавали пиластри, оформящи входа. В основата им е поставен по един каменен правоъгълен блок с размери 76 см. на 60 см.

Южният от блоковете е изкъртен. Той е бил така здраво споен със субструкцията си, че при изкъртването му части от долната му повърхност са останали свързани с хоросана. По-късно този вход е бил стеснен чрез преграждане с каменна зидария, преупот-

ребени прагови блокове. На двата пиластра на източната стена кореспондират по на запад два други, отстоящи от първите на 2.20 м. И при тях южният е изкъртен, като блокът не е изцяло отделен, а отчупен и една част от него конструктивно свързана с другата страна лежи и сега *in situ*. . Изцяло запазен е блокът на северния вътрешен пиласър с размери 60 на 55 с три реда тухли над него.

Прави впечатление, че в тази част на сградата е ровено преди години за изваждане на камък и то вероятно на по-големите обработени блокове. Целият югоизточен ъгъл на сградата /и на пом. 7 и/ е дълбоко изкъртен, така че субструкциите му се откриха на 0.60 м. под предполагаемото ниво на помещението. Може да се допуска, че той е бил оформен не с речен камък, а с по-едри дялани блокове.

Западната стена на помещение 7 и е имала както изглежда два входа. Те са симетрично разположени /вж. плана и скицата/ като южната страница на южния вход и северната страница на северния са оформени с тухли. Запазена е и тухлената настилка на южния вход. Между двата входа стената има обикновения градеж от речен камък. Но не е запазен нейният завършек със северната страница на южния вход, нито северния ѝ край с южната страница на северния вход. Може да се предположи, че те са били оформени с каменни блокове, които са били извадени. Тук се намери фрагмент от профилирано гърло на съд със зелена глеч върху ангоба и натрошен стъклен съд, които могат да се датират в края на XIX в. Те са попаднали на нивото на помещение 7 и навярно именно при изкопи за изваждане на каменните блокове.

Недалеч от западната стена на помещение 7 и, вътре в него се намери обърната на едната си страна база от светлосив мергел, очукана, профилирана.

Продължаваме работата в предверието /6 и/. Започваме свалянето на още един пласт от насипа от дребен речен камък - баластра и пясък с какъвто е насипано цялото предверие. Прави впечатление, че докато

извадения преди това пласт се състоеше от по-дребен камък и пясък /камъкът с обем на яйце/. Долният пласт е съставен от по-едри камъни - валутъци с приблизителен диаметър 15 - 20 см. В западната половина на предверието успоредно на източната стена се открива редица от каменни ~~дебели~~ неправилни плочи. Доколкото сега може да се установи те лежат върху изправени тухли и камъни и покриват може би някакъв канал. Започваме проследяването му от двете страни.

6.VIII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят ..... работника.

Работи се в помещение 4 и, 5 и - почистване помещение 6 и, 7 и, по разчистване на съборената на изток от 4 и стена, по сондажи.

При разчистването на стената между помещение 3 и и 4 и се установи добре следата на източната страница на входа между двете помещения. Тя личи по хоросанената фуга и отпечатъка в хоросаненото легло на тухлите с които е оформен от изток входът. Западната страница не се установи и не може да се определи ширината на входа.

Както беше отбелязано по-рано в това помещение се намери обрънат наопаки хромел, запазен е повече от половината. След заснемането му в положението в което бе намерен хромелът бе изваден от това място. Установи се, че това е горният камък с доста голяма вдлъбнатина за зърното в центъра и легло за железната му част. Хромелът има диаметър 30 см.

Прекратяваме работата във II сондаж, където не се установиха други съоръжения, освен отбелязаните по-рано в западния край на сондажа база и тухлено корито.

7.VIII.1964 г.

Времето слънчево.

Работат..... работиха.

Работи се главно в юго-източния край на обекта.

Окончателно е разчистена съборената източно от помещение 4 и външна източна стена на сградата. Така както лежи на изток тя има размери 4 м. /към изток/ по протежение на 6 м.

Непосредствено до стената на помещение 4 и лежи каменен пояс от средно 2 реда камъни с размери 25 x 35 /речни/. Следва пояс от 4 реда тухли правоъгълни, дължина 37-38 см., дебелина 5 см. Хоросановата фуга е 5 см. Следващият пояс камъни сега е широк 0.60 м. Следва втори пояс от 4 реда тухли с обща дебелина 0.45 м/сега/. Пояс от по-дребни речни камъни - 0.60 м. Трети пояс тухли - 4 реда - 0.43 м. Последен пояс камъни . 0.50 м.

Близо до северната стена на помещение 4 и се откри смазан глинен долиум. Дебелина на стените 12 см. При разчистването му се установи, че вътре в него точно на дъното му има дъно на глинено гърне с диаметър 12 см.

Пак в помещение 4 и се откриха близо до югоизточния ъгъл 3 пласта суперпозирани тухлени настилки. Между пластове имаше тънък слой пръст. В пръстта между средната и най-долна настилка се откри агнешка ребрена кост.

При изграждането на стените на помещенията почти навсякъде е проведено следното: приблизително до нивото на вътрешните тухлени прави настилки стените /т.е. - субструкциите/ са градени от по-дребни камъни. На това ниво почти навсякъде зидарията е изравнена с по-дебел пласт хоросан, след което зидът е граден нагоре с един ред значително по-едри речни камъни. По вътрешното лице на западната стена на помещение 5 и даже след зидарията от речен камък стената е подравнена с един ред тухли.

Вътрешна лицева хоросанена замазка е запазена най-добре на северната стена на помещение 7 и. Тук личи на няколко места, че след замазването с острие са очертани овални форми на местото на закрития от части от хоросана камък.

8.VIII.1965 г.

Времето слънчево.

Работят .... работника.

Работи се в двора, в помещение 6 и /предверието/, правят се различни проверки и почиствания.

Почистена е изцяло източната стена на 6 и /предверието/. Ширината на 6 и при източната стена /вътрешно/ е 5.15 м. От двете страни се издават пиластрите /вече описани/ по на 0.75 м. Следва един проход, ш.0.50 м., постлан с тухли, двоен ред, от горния запазен само един фрагмент. Следва прагов блок, счупен на две по ширината, но вероятно счупен преди да бъде поставен тук. Той е от сив варовик, дълъг общо 1.90, широк 0.70 м., висок 0.27 м. По външния си край има изпъкнал бордюр широк 0.18 м. В северния му край има дупка /ямичка/, може би от осъта на вратата. След блока следва зидария от речен камък - около 0.70 м., оформена към юг с едно варовиково блокче. Между него и южния пиласър остава на нивото празно /0.40 м./ пространство, можеби и тук е имало тухлена зидария, както на северната страна.

На 2.20 м. от вътрешното лице на източната пиласра се издават от двете страни втори чифт пиластри. От север е запазен каменен блок с 3 реда тухлена зидария, а от южния - част от каменен блок. Непосредствено до северния пиласър лежи каменна плоча от настилка /?/ с размери 0.92 x 0.54 м., ^{x 0.15 м.} до нея - втора плоча с размери 57 x 55 x 18 см. По същата линия към юг са запазени три бели, наредени в посока и - з. Размери /от запад към изток/: 50 x 50 x 23 см.; 70 x 40 x 20 см.; 47 x 49 x 15 см.

В западния край на 6 и се издават трети чифт пиластри, от които са запазени само субструкциите. Северната се издава на 0.68 м., дебелина - 0.65 м.; южен - 0.60 м.

10.VII.1964 г.

Работи се до 10 ч. преди силна буря с дъжд.

Работят ..... работници.

Почиства се каналът в 6 и.

11.VIII.1964 г.

Времето облачно.

Работят .... работници.

Довършваме почистването на открития в 6 и канал. Той преминава в посока запад-изток през 6 и, като на изток го установяваме до втория пиластър. Отстои при него на 1 м. от южната стена на 6 и. На това място от север го ограждат трите блока, описани по-рано. Каналът върви западно от 6 и, като прави лека извивка към северозапад. Извън 6 и той се проследява на 4-5 м. Устроен е по следния начин: дъното е послано с наредени една до друга тухли. От двете страни стените му са образувани от изправени тухли. Сега в разрез те образуват обърнат трапец, но вероятно са се наклонили някои под тежестта на покривните плочи. Дълбочина 0.27 см. средно.

Тухлите са 33 x 33 x 5 см. Покривните плочи са каменни, неправилни, дебелина до 15 см. Голяма част от тях в 6 и липсваха. При мястото където каналът пресича западната граница на 6 и стените му са образувани от поставени една над друга плочи. Извън 6 и на запад той е покрит с доста големи плочи - напр. 65 x 54 см. Южната му стена в тази част е изградена от поставени една върху друга 3 реда тухли. След извивката към север каналът завършва, покрит с два дълги каменни блока, поставени успоредно един до друг /и - з/. Всъщност може би това е началото на канала, който е извеждал водите вън от 6 и. Проверките около това място не установиха той да продължава в друга посока. След вдигането на плочите се установи, че под тях са основите на стена с посока и - з. Към запад тази стена завършва с

лицева тухлена зидария. Нивото на най-долния от 3-те реда тухли е на 0.45 м. по-ниско от нивото на плочата на канала. Към изток стената е по-ниско разрушена и се губи без лице и без връзка с друга стена - на 3 м. от западния си край.

12.VIII.1964 г.

Времето облачно, дъждовно. Не се работи.

13.VIII.1964 г.

Времето слънчево.

Работят ..... работника.

Западно от помещение 5 и при проверки се установиха ниско разрушени стени, затварящи правоъгълно пространство с дълга ос с - юг. Добре запазена е стената, която го огражда от север. Западната стена е прекъсната и в средата на това прекъсване има тухлена колона /1 ред тухли/. Южната стена се установява само в западния ѝ край. Проверката на западното лице на съответния край на западната стена на 5 и не показва следи от конструктивна връзка с южната стена на новооткритото помещение 8 и. На север от северо-западния ъгъл на 8 и се откри на 15 см. част от стена, която е можеби самостоятелна колона 0.65x0.60 м. Разчистваме откритото по-рано тухлено полукръгло съоръжение, долепено от изток до външната стена на 5 и. Оказа се, че то е нещо като корито, опряно до лицето на стената, градено от късове тухли с лицевата си страна навътре. Запазени са 6 реда на височина, общо 0.32 м. дълбочина, ^{между} ~~връху~~ тухлите няма хоросан, нито дебела фуга. Дъното е послано с 4 тухли. Във вътрешността не се намери нищо, което да изяснява предназначението му, нито следи от горене. Макс. дължина /диаметър/ 0.68 м. /с-юг/, и - з - 0.47 см. Всъщност формата му е подковообразна. Фактът, че стените са изравнени само отвътре подсказва, че то е било вкопано в земята поне донякъде.

При разчистването на двора край северните помещения, срещу "кухнята", на 3 метра от южната стена се откри настилка от късове и цели тухли /сега още по-надробени/, която оформя правоъгълник със страни 1.40 /и - з/х 0.25 м. В него е оградено квадратно легло със страна 0.95 м.